

RAȚIONAMENTUL CONTABIL: CONSEGVENȚĂ SAU VERSATILITATE

*Grigori Lilia, dr., conferențiar universitar, ASEM
Președintele Consiliului Director ACAP*

The article considers the accountant's professional opinion in scientific literature and normative documents. The author presents his own interpretation of the professional opinion's impact on accounting.

Studiile din sfera raționamentului profesional ocupă un spațiu extins în literatura de specialitate străină. În literatura de specialitate autohtonă acestea nu se regăsesc. Subiectul, însă, ridică multe întrebări în rândul contabililor. Organele de reglementare nu s-au angajat în studii și clarificări pentru a interfera aspectele teoretice și legislative în vederea clarificării problemelor constatate. În acest sens dorim să aducem un plus de valoare cercetărilor naționale pe tema raționamentului profesional, clarificând modul în care acesta este perceput și aplicat la nivel practic.

Ce este totuși raționamentul (judecata) profesional?

Este dificil să răspundem cu promptitudine la această întrebare, întrucât atât termenul cât și definiția raționamentului profesional nu se regăsesc în reglementările contabile autohtone. De asemenea, nu este formulat nici rolul și nici procedura de aplicare în contabilitate a raționamentului profesional.

Or, orice contabil aplicând prevederile SNC este pus în situații de a analiza și selecta cele mai bune metode de evaluare și contabilizare a elementelor patrimoniale din cele permise. Astfel putem spune că contabilul aplică raționamentul profesional, chiar și fără a conștientiza acest lucru.

Analizând dicționarele explicative desprindem că într-un sens general, bazat pe faptul că raționamentul este o “înlănțuire logică de judecăți (opinii) care duce la o concluzie”, iar profesional - care “ține de o profesie” deducem că în înțelegerea noastră, raționamentul (judecata) profesional reprezintă opinia competentă și onestă ce determină conținutul concret al normelor contabile, care sunt recunoscute în politicile contabile și afectează pragul de semnificație a informațiilor prezentate în situațiile financiare, precum și starea financiară a entității.

După cum am menționat deja, în conținutul reglementărilor contabile naționale trimiterile la noțiunea de raționament profesional volatilizează, atât explicit, cât și implicit. Prin trimiteri explicite, am în vedere, apariția propriu-zisă a termenului de raționament, iar prin trimiteri implicite - acele evocări care prin natura și conținutul lor indică exercitarea judecății contabilului.

Explicit, totuși, găsim indirect careva referințe. De exemplu, legea contabilității stipulează că elaborarea politicii de contabilitate constă în alegerea unui procedeu din cele propuse în fiecare standard de contabilitate, în fundamentarea procedurii alese, ținându-se cont de particularitățile activității entității, și în acceptarea acestuia în calitate de bază pentru ținerea contabilității și

întocmirea rapoartelor financiare. Dacă sistemul de reglementare normativă a contabilității nu stabilește metodele de tinere a contabilității referitor la o problemă concretă, entitatea este în drept să elaboreze metoda respectivă de sine stătător sau cu atragerea unei firme de consultanță. În acest caz, se aplică, în următoarea consecutivitate, prevederile:

- Cadrului general pentru întocmirea și prezentarea rapoartelor financiare;
- S.I.R.F. și S.N.C., în care se examinează probleme similare;
- altor acte normative privind problema respectivă sau o problemă analogică.

Din cele relatate tangențial înțelegem că, de fapt, conducerea entității (managementul entității) trebuie să își exercite raționamentul profesional pentru a găsi o soluție care să fie în același timp și relevantă pentru procesul decizional al utilizatorilor, dar și fiabilă, astfel încât situațiile financiare să prezinte fidel poziția financiară, performanțele și fluxurile de trezorerie ale entității, să reflecte substanța economică a tranzacțiilor și nu numai forma lor legală, să fie neutre, prudente, complete.

Care sunt cauzele ce duc la necesitatea exercitării raționamentului profesional?

În general standardele naționale de contabilitate, dar și cele internaționale nu au un caracter exhaustiv. Ele prezintă un cadru general de acțiune indicat contabililor, o cale generală de urmat, fără a putea anticipa, însă, conjuncturile particulare, specificul activității și al operațiunilor fiecărei entități, mediul intern și extern al acesteia, riscurile și incertitudinile în care își desfășoară activitatea, etc. Gama largă de condiții și situații care pot apărea într-o entitate de orice tip, de orice dimensiune și din orice sector, face ca aplicabilitatea unor reguli detaliate să fie uneori ineficiente pentru deciziile conducerii. Prin urmare calitatea raționamentului profesional devine un factor de diferențiere pentru recunoașterea competențelor și gradului de profesionalism al contabililor. Acesta include echilibrarea promptitudinii organizaționale și deciziilor rapide și intuitive cu necesitatea de a lua decizii pe baza unor dovezi solide. Este rolul contabilului de a acționa, în virtutea raționamentului profesional, pentru soluționarea situațiilor particulare ale fiecărei entități. Necesitatea raționamentului profesional devine pe de o parte consecința firească a caracterului mult prea general al reglementărilor contabile, iar pe de altă parte – datorită de asigurare rezonabilă de către contabil a informațiilor oferite utilizatorilor situațiilor financiare.

Raționamentul profesional ca termen contabil în Republica Moldova este un factor nou, dar ca mod de aplicare în practica autohtonă nu putem să-l considerăm ca noutate absolută.

Urmărind evoluția elementelor care pot fi direct atribuite procesului de exercitare a raționamentului profesional afirmăm că acesta a cunoscut o diversificare amplă și a înregistrat evoluții complexe. Există legătură directă între raționamentul profesional și mediul socio-economic, demonstrată prin simplitatea prin care era înțeles și aplicat raționamentul profesional în practica entităților autohtone în urmă cu mai bine de două decenii, până a fi puse în aplicare Standardele naționale de contabilitate și complexitatea care îi este atribuită în prezent, ținând cont de aplicarea Standardelor internaționale de raportare financiară. Această schimbare este datorată în primul rând creșterii și dezvoltării mediului economic, dar și găsirii unui echilibru între necesitatea conformității și necesitatea menținerii competitivității în cadrul unei economii din ce în ce mai globalizate.

Ce factori influențează raționamentul profesional al contabilului?

Formarea judecății profesionale a contabilului este influențată de diverși factori: studiile, calificarea, cunoașterea actelor normative și legislative, experiența de lucru într-un anumit domeniu, disponibilitatea de informații, gradul de libertate în primirea deciziilor, practica contabilă prestabilită voluntar sau impusă, gradul de asistență a experților, practica de arbitraj disponibilă.

Posibilele deficiențe care ar putea să apară la elaborarea și aplicarea raționamentului profesional al contabilului ar fi lipsa de cunoștințe, experiențe și abilități. Un contabil fără judecată și gândire specifică nu ar fi decât un individ incompetent care nu și-ar putea practica profesia în mod onest. Activitatea în sine poate de asemenea să influențeze rezultatele procesului decizional, iar factorii contextuali impun o particularizare a judecății profesionale pe activitatea specifică.

Raționamentul profesional poate fi permanent îmbunătățit și dezvoltat prin dezvoltarea profesională continuă, adică participarea la training-uri specializate, lărgirea cunoștințelor pe baza experienței acumulate, dar și printr-o documentare riguroasă permanentă. Justificarea deciziilor

printr-o documentare adecvată are rolul de a crește calitatea și încrederea publicului în raționamentul exercitat.

În ce cazuri este necesar de aplicat raționamentul profesional: întotdeauna sau în anumite circumstanțe?

Raționamentul profesional este în strânsă legătură în primul rând cu elaborarea politicii contabile, deoarece de conținutul acesteia este dependentă informația prezentată în situațiile financiare, necesară utilizatorilor în adoptarea deciziilor manageriale. Însă nu se limitează doar la politica contabilă. Momentele de recunoaștere și clasificare a activelor, datoriilor, capitalului propriu, veniturilor și cheltuielilor, precum și determinarea estimărilor contabile (durata de viață utilă, metoda de calcul a amortizării, etc.) care rămân în afara politicii contabile, de asemenea necesită aplicarea raționamentului profesional.

Analizând ambianțele care necesită utilizarea raționamentului profesional, am putea să punctăm următoarele:

- reglementările contabile nu oferă expres indicații privind tratamentul contabil a unui eveniment anume;
- reglementările contabile oferă multiple opțiuni, din care urmează să se aleagă cea perfectă;
- nu sunt definite toate aspectele aferente unei operațiuni economice - situații incerte (de exemplu, un proces de judecată nefinalizat la data de raportare financiară);
- tratamentul prescris de reglementările contabile nu reflectă în mod fiabil evenimentele și tranzacțiile economic-financiare ale entității - o situație de dezacord cu prevederile reglementare specifice.

În practică cel mai des sunt întâlnite situații de incertitudine. Într-un mediu care se schimbă rapid contabilul trebuie să fie capabil să se adapteze la condițiile în continuă schimbare și să aplice aptitudinile și raționamentul profesional pentru informații care deseori sunt ambigue și imperfecte. Contabilul trebuie să fie pregătit să gestioneze incertitudinea, complexitatea și procesul decizional strategic într-un context general, caracterizat de concentrarea sporită pe procese eficiente de guvernare, gestionare a riscurilor și control. Odată cu trecerea contabilității și raportării financiare la IFRS rolul raționamentului profesional este în creștere. Corectitudinea și obiectivitatea informațiilor prezentate în rapoartele financiare va depinde atât de judecata profesională a contabilului cât și de modul aplicării în situații concrete.

De ce raționamentul profesional în țara noastră este în stagnare?

În țara noastră tradițional, atât în perioada sovietică cât și post sovietică, contabilului i-a fost atribuit rolul de executor al actelor normative. Or acest rol i-a (și-a) impus contabilului obișnuința să urmeze cu strictețe cerințele legii și indicațiile conducerii (șefului), fără a avea libertatea de exprimare a judecății profesionale. Ca consecință, contabilii și în prezent continuă să „caute” descrierea expresă a tuturor aspectelor problematice în actele normative. Însă, practică este cu mult mai largă decât reglementările contabile și ca urmare reglementările contabile nu pot prescrie soluții pentru toate situațiile.

Aptitudinile de utilizare a raționamentului profesional contabil necesita de a fi formate în procesul de pregătire inițială a contabililor, chiar până la intrarea lor în profesie. Fac referință la instituțiile de învățământ care pregătesc contabilii. Starea de lucruri în acest domeniu, însă, necesita o analiza mult mai profundă care depășește spațiul acestui articol.

Ca concluzie, ași menționa că odată cu aprobarea și punerea în aplicare a Standardelor internaționale de raportare financiară și elaborarea noilor reglementări naționale de contabilitate, cerințele față de activitatea profesională a contabililor crește foarte mult, activitatea acestora devenit mai complexă și, astfel, mai semnificativă.